

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Gemeente Groningen

Rapportage interim-bevindingen 2020

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
4 november 2020

Inleiding

Kernboodschappen

Controlekader

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

Gemeente Groningen
Aan het college van burgemeester en wethouders
Postbus 30026
9700 RM Groningen

4 november 2020

[DMS-referentie]

Geachte leden van het college van burgemeester en wethouders,

Hierbij ontvangt u onze bevindingen met betrekking tot onze tussentijdse controle van de jaarrekening van uw gemeente voor het boekjaar dat eindigt op 31 december 2020. We hebben onze werkzaamheden uitgevoerd in overeenstemming met ons controleplan 2020 en de startnotitie 2020. Onze zienswijzen, bevindingen en aanbevelingen zijn open en constructief besproken met de ambtelijke organisatie en de portefeuillehouder financiën.

Onze tussentijdse bevindingen zijn gebaseerd op onze werkzaamheden tot en met 16 oktober 2020. Indien er na deze datum nieuwe bevindingen zijn met betrekking tot de interne beheersing zullen wij dit met u delen in ons accountantsverslag.

Het rapport bestaat uit drie delen. Deel 1 geeft onze visie op uw interne beheersing en onze bevindingen. Deel 2 beschrijft de ontwikkelingen voor uw organisatie en uw status van voorbereiding op deze ontwikkelingen.

Deel 3 blikt vooruit op de jaareindecontrole en behandelt de meest relevante aandachtsgebieden.

De inhoud van dit verslag zullen wij ook bespreken in het auditcommittee (vergadering van 18 november 2020). Mocht u nog vragen hebben, aarzelt u dan niet om contact met ons op te nemen. Wij zijn uiteraard graag bereid om de inhoud van deze rapportage nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Sytse Jan Dul MSc RA
Senior director

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Leonard Springerlaan 35, 9727 KB Groningen, Postbus 8060, 9702 KB Groningen
T: 088 792 00 50, F: 088 792 94 24, www.pwc.nl

PwC is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Kernboodschappen

1. De algemene kwaliteit van de interne beheersing is van voldoende niveau. Wij zien dat Groningen breed investeert in de bedrijfsvoering. O.a. keuzes ten aanzien van zelf doen/uitbesteding, positieve stappen in zowel grondbedrijf als sociaal domein en de doorontwikkeling van planning en control producten. Inzake de gerapporteerde tekortkomingen en aanbevelingen met betrekking tot eerdere jaren zien we dat het lang duurt voordat bevindingen daadwerkelijk worden opgevolgd (lang de status onderhanden hebben). Wij vragen expliciet ook aandacht voor het proces omgevingsvergunningen in verband met o.a. achterstanden in de (administratieve) verwerking.
2. We hebben de algemene IT beheersmaatregelen in opzet en (deels) bestaan getoetst voor Dafinci, Suite4 Jeugdzorg en Werk & Inkomen, Beaufort en Youforce. Het volwassenheidsniveau van de IT beheersmaatregelen ligt in lijn met 2019. We constateren dat enkele verbeteringen zijn doorgevoerd, maar hebben ook nieuwe bevindingen vastgesteld. De belangrijkste hebben betrekking op het proces rondom doorstroom en uitstroom van medewerkers en de inrichting van autorisaties binnen applicaties.
3. De samenwerking met IT-leverancier Fujitsu is sinds de zomer 2020 door een wijziging in aansturing bij Fujitsu verbeterd, maar verloopt nog steeds moeizaam. Medio oktober is nog geen zicht op een definitieve planning van Fujitsu voor de transitie van de nieuwe werkplekken en de applicaties. We hebben begrepen dat het aantal IT-storingen en daarmee de onrust en ontevredenheid van medewerkers toeneemt. Dit heeft tot gevolg dat er mogelijk een spagaat ontstaat tussen continuïteit van systemen en een beheerst transitieproces.
4. In 2019 zijn de contouren van de visie op control vastgesteld door het college. Wij zien in 2020 dat de organisatie actief aan de slag is gegaan met de implementatie. Op onderdelen zien wij hier ook daadwerkelijk de resultaten (bijv. het proces rondom aanbestedingen). Wel vragen wij aandacht voor de concrete verdeling van taken en verantwoordelijkheden binnen het 3 lijnen model. Zie hiervoor ook onze kernboodschappen per verdedigingslijn:
  - I. We zien dat afdelingen en directie (eerste lijn) meer verantwoordelijkheid hebben genomen voor de beheersing van de eigen processen. Wel wordt hier in de praktijk verschillend mee omgegaan. Dit blijkt o.a. uit de mate waarin (pro)actief en met voldoende diepgang eigen controles worden uitgevoerd om de interne beheersing van de eigen processen aan te tonen of nog steeds sterk wordt geleund op de tweede/derde lijn (denk bijvoorbeeld aan omgevingsvergunningen, stadsbeheer, huren en pachten). Wij adviseren om een plan van aanpak op te stellen om gemeentebreed tot verbetering te komen in de primaire processen (inclusief opvolging punten uit voorgaande jaren). Het centraal actief monitoren van de voortgang, het maken van bewuste keuzes (onderbouwd wel of niet oppakken), het zelfstandig inrichten van vervangende controles en het elkaar aanspreken op te beperkte voortgang zou hier onderdeel vanuit moeten maken.
  - II. Inzake control en het SSC (tweede lijn) zien we positieve ontwikkelingen op het gebied van het vereenvoudigen van processen. Zo is er een aantal innovatieve initiatieven opgestart (waaronder robotisering inkoopproces). Samen met gemeente Groningen organiseren we op korte termijn een inspiratiesessie "future of finance" voor het SSC, waarbij wij gezamenlijk stilstaan bij de vervolgstappen om actief in te spelen op nieuwe digitale ontwikkelingen in relatie tot de financiële functie. Wel merken we op dat vaak nog onduidelijkheid bestaat over welke rol en verantwoordelijkheid de tweede lijn exact heeft in een proces. Dit komt mede doordat het per proces verschillend lijkt te zijn ingevuld (bijvoorbeeld grondbedrijf vs. sociaal domein).
  - III. Inzake uw team Auditing (derde lijn) zien we dat u heeft geïnvesteerd in capaciteit én in kennis. We merken dat (pro)actiever contact wordt gezocht met de overige lijnen in uw organisatie en met ons om afstemming te zoeken over bijvoorbeeld een nieuwe ontwikkeling. Ook zien we dat Auditing een kritischere houding aanneemt ten opzichte van de visie op control en de lijnen aanspreekt op verantwoordelijkheid. Wij adviseren om te borgen dat een kritische houding ook straks bij de uitvoering en review voldoende tot uiting komt zodat de kwaliteit van de werkzaamheden toeneemt.

Kernboodschappen

5. Binnen uw organisatie bestaat aandacht voor de impact van **Covid-19** op de jaarrekening en de processen. Er is hierbij in de eerste plaats een impact op de baten en lasten van de gemeente. Hier bestaat centrale regie en er is voldoende inzicht in de mogelijke financiële onzekerheden. Daarnaast heeft Covid-19 op onderdelen ook gevolgen voor beleid en bestaan er risico's in het kader van de jaarrekening(controle) ten aanzien van rechtmatigheidsaspecten en verantwoording. Wij adviseren hierbij om meer centrale coördinatie aan te brengen. Dit om o.a. uitvoerende regelingen (Tozo), rechtmatigheidsrisico's en financiële risico's samen te brengen. Wij adviseren u kennis te nemen van de risico's die in ons controleplan zijn benoemd, alsmede hetgeen in dit verslag beschreven, en hiervoor een centraal position paper op te stellen (bijv. hoe om te gaan met redelijkheid/bilijkheid verstrekte subsidies). Dit kan namelijk behoorlijk gevolgen hebben voor de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2020 (inclusief mogelijke herstelacties).
6. Vanaf 1 januari 2021 wordt de **rechtmatigheidsverantwoording** (RV) ingevoerd. Groningen heeft een projectteam ingericht, een plan van aanpak op hoofdlijnen door het college laten vaststellen en het auditcommittee op de hoogte gebracht van de knoppen waar de raad aan kan draaien. We bevelen aan om een aantal van deze knoppen mee te nemen in de eerste pilots (inzicht in scenario's/gevolgen). In 2021 gaat u proefdraaien op het inkoop- en aanbestedingsproces. We bevelen u aan om de uitwerking van rollen en verantwoordelijkheden van de RV via uw visie op control nader uit te werken en hierbij aandacht te besteden aan het **zichtbaar aantonen** van de rechtmatigheid.
7. Uw grondbedrijf ontwikkelt zich positief. Het planning en control proces (inclusief jaarrekening en **actualisering van grondexploitaties**) wordt opnieuw opgezet, waarbij wordt aangesloten op het gemeentebrede planning & controlproces.

Dit betekent dat bij de begroting een actualisering van de grondexploitaties plaatsvindt en dat bij de jaarrekening over de werkelijke resultaten wordt verantwoord (alleen bijsturen op bijzonderheden). Hiermee krijgt de gemeente nog meer grip op de grondexploitaties en geeft dit ook een positieve impuls aan het meer actueel rapporteren aan de raad. Aandachtspunten zijn hierbij nog de verdeling in taken en rollen tussen de 1e, 2e en 3e lijn (inclusief het zorgen voor een goede planning waarin iedere lijn ook daadwerkelijk goed invulling kan geven). Voor het jaarrekeningtraject 2020 zijn hierover inmiddels goede afspraken gemaakt.

8. Bij het **sociaal domein** heeft u stappen gezet door **eerder en zelfstandiger** over de beheersing na te denken in de vorm van een plan van aanpak. De drie verdedigingslijnes zijn allen aangehaakt, de rol van team Auditing wordt dit jaar verbreed. Er zijn eveneens **aandachtspunten**, waarbij de belangrijkste punten toezien **op de prestatielevering van de zorgaanbieders en Pgb's, en de impact van Covid-19 op uw processen en het tijdsad**.
9. Uw P&C-documenten (begroting en programmastructuur) zullen vereenvoudigd worden. Dit komt de leesbaarheid en informatiewaarde ten goede. U start eveneens met het **vereenvoudigen van processen, een positieve ontwikkeling!** Om de doelstelling begroting 2022 te behalen bevelen we u aan om in het tijdsad rekening te houden met het "proefdraaien" van de eerste indicatoren en resultaten (bijv. door gedurende het jaar hier al op te rapporteren). Wij kijken graag gedurende het traject mee dat u bewaakt dat aan de wettelijke vereisten wordt voldaan en dat de raad haar sturing kan uitoefenen.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Onze observaties bij uw drie verdedigingslijnes – de eerste lijn (1/3)

De visie op control van gemeente Groningen is langs de lijnen van het '3 lines-of-defence'-model ingericht. Voor 2020 heeft de organisatie de uitwerking van de visie op control in de praktijk als speerpunt opgenomen. Er vinden opnieuw gesprekken plaats met onder meer diverse medewerkers binnen en buiten de 3 verdedigingslijnes en andere belanghebbenden zoals wij als uw accountant. In deze gesprekken wordt de vastgestelde visie vergeleken met de praktijk van het afgelopen jaar (zijn we op de goede weg en/of is dit wel de wijze waarop we aan diverse rollen en verantwoordelijkheden invulling willen geven).

In dit hoofdstuk geven we onze waarnemingen bij de drie verdedigingslijnes (ook in lijn met de visie op control van gemeente Groningen). Overkoepelend zien wij in 2020 dat de organisatie actief aan de slag is gegaan met de implementatie en zien we hiervan resultaten. Wel vragen wij aandacht voor de concrete verdeling van taken en verantwoordelijkheden. We geven onderstaand onze observaties per lijn weer:

Lijnmanagement

Positieve observaties	Verbeterpunten
“De eerste lijn is verantwoordelijk en beslist” is een belangrijk uitgangspunt van de visie. We zien in de praktijk dat de eerste lijn meer verantwoordelijkheid neemt. Goede praktijkvoorbeelden zijn het aanpakken van het herzieningsproces van het grondbedrijf en de rol van het vastgoedbedrijf bij het vereenvoudigen van de vastgoedadministratie.	We zien verschillen per afdeling/directie in het nemen van een (pro)actieve houding en verantwoordelijkheid om de basis op orde te brengen van de interne beheersing. Voorbeelden betreffen processen als huren en pachten en/of omgevingsvergunningen. Oorzaken zijn naar onze mening: kennis, capaciteit, houding en prioriteit.
De eerste lijn is verantwoordelijk voor het dagelijkse risicomanagement en kwaliteitsborging. Er is een gemeentebrede risicoanalyse opgesteld waarbij iedere afdeling/directie input heeft geleverd en verantwoordelijk is voor beheersing van deze risico's.	Er wordt op onderdelen nog veel per verdedigingslijn gedacht en niet vanuit één gezamenlijk doel. Voorbeeld: keuzes voor het niet oppakken van bevindingen (versterken interne beheersing huren en pachten binnen de afdelingen) leiden tot aanvullende werkzaamheden voor een andere lijn (rechtmatigheidstoetsen door afdeling Auditing achteraf). We bevelen aan om ook in geval van bevindingen en aanbevelingen de rollen en verantwoordelijkheden tussen de lijnen te bespreken.
De sturing op verbonden partijen (en samenwerkingspartners) maakt onderdeel uit van het lijnmanagement. We zien dat voor periodieke overleggen inzake voortgang/risico's ook terug in de praktijk. Voor de checks and balances voor de jaareindecontrole zien we dat de sturing wel nog veelal vanuit andere lijnen wordt geleid (bijvoorbeeld in geval NBK).	Inzake bevindingen en aanbevelingen van ons als accountant en/of afdeling Auditing is er sprake van een lange doorlooptijd voor het opvolgen van bevindingen. Zie ook bijlage .

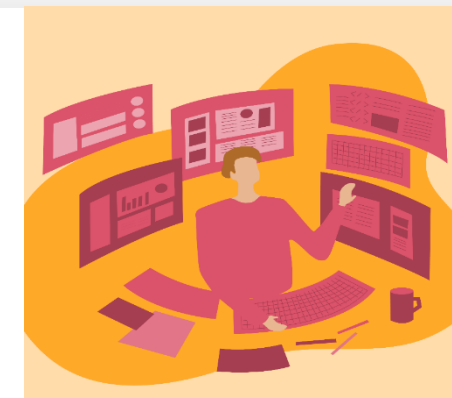

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Onze observaties bij uw drie verdedigingslijnes – de tweede lijn (2/3)

Concerncontrol-SSC

Positieve observaties	Verbeterpunten
De adviseurs SSC hebben voldoende kennis en ervaring om de eerste lijn te ondersteunen in de procesinrichting AO/IB. Er worden ook jaarlijks meer en meer verantwoordelijkheden geplaatst bij de proceseigenaren in de eerste lijn (zichtbaar bij vooral materiële vaste activa).	Kaderstelling wordt gezien als een belangrijke rol voor de tweede lijn. Vanuit ons perspectief zien we dat hier per afdeling verschillend invulling aan wordt gegeven. Zo zien we dat binnen het grondbedrijf vooral de eerste lijn de kaderstelling invult en bij de aanbestedingen de tweede lijn. In het sociaal domein is het meer een samenspel tussen de eerste en de tweede lijn. Uit de contouren die nu in de visie op control worden geschetst is nog niet uitgewerkt hoe deze taken en verantwoordelijkheden van elkaar worden onderscheiden.
Er vindt een duidelijke afstemming plaats tussen de 2 ^e lijns partijen bij stukkenstroom (P&C cyclus). Dit merken we op bij het beoordelen van deze documenten (bijvoorbeeld notitie over rechtmatigheidsverantwoording).	De tweede lijn ondersteunt, adviseert, coördineert en signaleert. Inzake checks and balances in processen is onze ervaring dat de adviseurs SSC hierin veelal ook de verantwoordelijkheid van de eerste lijn oppakken (bijvoorbeeld impact nieuwe ontwikkelingen BBV). Het is te adviseren om dit te scheiden of in ieder geval heel expliciet te maken wanneer sprake is van ondersteuning in de tweede lijn.
We merken in de praktijk in onze gesprekken met de drie lijnen en de lijnen afzonderlijk dat overkoepelend meer betrokkenheid van concerncontrol wordt ervaren. Ook de signaalfunctie naar de concurndirectie zien we goed terug bij bijvoorbeeld IT uitbesteding en/of GON vraagstuk.	We merken dat controllers betrokken zijn geweest in gesprekken die we over uw processen voeren. We zien de rol van de controllers verder niet sterk terug in uw jaarrekeningtraject en de afstemming en opvolging van bevindingen (als adviseur). Binnen DMO zien we dit wel sterk terug bij het sociaal domein.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Onze observaties bij uw drie verdedigingslijnes – de derde lijn (3/3)

Team Auditing

Positieve observaties	Verbeterpunten
<p>Wij zien dat u heeft geïnvesteerd in uw afdeling met betrekking tot capaciteit en het kennisniveau. U kunt nu meer in positie komen en de invulling van de VIC-functie nadrukkelijker vormgeven. Een sterk punt is dat we zien dat Auditing de eerste en tweede lijn meer aanspreekt op de rol en verantwoordelijkheid en hierin een kritische houding aanneemt bij het opstellen van planning, werkverdeling en aanpak.</p>	<p>In eerdere rapportages hebben we aangegeven dat een kritische houding als deze ook essentieel is bij de uitvoering en review van de werkzaamheden van de eerste en tweede lijn. Deze is de afgelopen jaren op diverse onderdelen nog niet van voldoende diepgang/kwaliteit geweest. Dit heeft geleid dat de derde lijn het werk van de eerste/tweede lijn "repareerde" en wij het werk van de eerdere drie lijnen deels hebben opgepakt (bijvoorbeeld materiële vaste activa, aanbestedingen).</p>
<p>Onze samenwerking met Team Auditing vindt op een meer gestructureerde wijze plaats. De investeringen in de relatie met Auditing hebben er onder andere toe geleid dat de jaarplanning van Auditing en PwC op elkaar is afgestemd. Wij hebben in detail gesprekken gevoerd over de uit te voeren interne controles en dit heeft geleid tot concrete afspraken en aandachtsgebieden bij deze procescontroles. Zowel vanuit team Auditing, als vanuit PwC werd dit als erg positief ervaren.</p>	<p>Qua uitvoering van interne controles in de organisatie zien wij aandachtspunten in de uitvoering van de controles op grondexploitatie en aanbestedingen. Dit was ook over 2019 een belangrijk aandachtspunt. Het is belangrijk om hierover tijdig afspraken te maken over de door het primaire proces op te leveren controles en de rol die team Auditing hierin dient te vervullen. In onze jaarrekeningcontrole zijn dit belangrijke thema's, derhalve vragen wij hier extra aandacht voor.</p>
<p>De gemeentebrede risico-analyse ondersteunt de afdeling Auditing in het meer risicogericht controleren. Focus op hoofdzaken versus bijzaken in de controle is ook een speerpunt voor de afdeling Auditing in 2020.</p>	<p>In ons accountantsverslag hebben we expliciet stilgestaan bij een aantal kwetsbare posities binnen gemeente Groningen. Binnen de afdeling Auditing ervaren we dat de coördinatie, planning, planvorming, samenwerking met andere lijnen, inhoudelijke taken en controles veelal bij dezelfde persoon waren belegd in het voorjaar. Deze taken zijn in het najaar 2020 breder belegd. Over de resultaten zullen wij rapporteren in ons accountantsverslag.</p>

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controlekader

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

Uw P&C-cyclus in “nieuwe stijl”

Door de organisatie is een “Verbetertraject van de begroting 2022 en verder” gestart. Het doel is dat de leesbaarheid wordt verbeterd en dat de kwaliteit van de opgenomen (stuur)indicatoren wordt verhoogd. Belangrijke indicatoren worden gedefinieerd en behaalde resultaten worden meer vergeleken met voorgaand jaar. Iets dat wij ook sterk onderschrijven, een aantal aanbevelingen hebben we inmiddels met u gedeeld als waarneming bij de begroting 2021.

Daarbij wijzigt u de programmastructuur met het doel om de programma-indeling beter te laten aansluiten op de opgaven van de gemeente als geheel. Er zal meer een koppeling worden gelegd tussen de activiteiten en de financiële gevolgen van deze keuzes. Wij vinden de vereenvoudiging van de programmastructuur en de vereenvoudiging van de processen een positieve ontwikkeling.

Om de doelstelling begroting 2022 te behalen bevelen we u aan om in het tijdspad rekening te houden met het “proefdraaien” van de eerste indicatoren en resultaten (bijv. door gedurende het jaar hier al op te rapporteren). Wij kijken graag gedurende het traject mee dat u bewaakt dat aan de wettelijke vereisten wordt voldaan en dat de raad haar sturing kan uitoefenen.

Parallel aan deze nieuwe structuur is door de organisatie ook een traject gestart dat de administratie en het administratieve proces eenvoudiger en overzichtelijker moet maken. Dit betekent onder andere dat de verwerking van order, naar factuur en betaling sneller moet verlopen. Wij onderschrijven het belang van dit proces naar vereenvoudiging. Samen met gemeente Groningen organiseren we op korte termijn een inspiratiesessie “future of finance” voor het SSC, waarbij wij gezamenlijk stilstaan bij de vervolgstappen om actief in te spelen op nieuwe digitale ontwikkelingen in relatie tot de financiële functie.

Bovenstaande komt de P&C-cyclus ten goede en zal de raad beter in de gelegenheid stellen sturing te geven aan haar beleid. Ook zal daarmee meer aansluiting gevonden worden tussen het ambtelijke en het bestuurlijke proces.

Inleiding

Kernboodschappen

☆ Controlekader

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

IT ontwikkelingen, IT risico's en interne beheersing

De IT omgeving van Gemeente Groningen blijft volop in ontwikkeling en de gemeente zoekt actief naar mogelijkheden om te innoveren met behulp van IT. Zo is vanuit het visiedocument 'virtueel Groningen 2022' een programma opgestart waarin projecten zijn gedefinieerd gericht op vernieuwing. Covid-19 heeft daarnaast geleid tot een versnelde digitalisering, onder andere door de versnelde uitrol van Microsoft Office 365 en Microsoft Teams.

Digitalisering brengt naast kansen, ook risico's met zich mee. In bijgaand wielendiagram worden IT risico's weergegeven die een impact kunnen hebben op uw organisatie. In het kader van de jaarrekeningcontrole 2020 hebben wij ons een begrip gevormd van IT ontwikkelingen en de IT General Controls (ITGC's) die de IT-risico's beheersen rondom third-party management, wijzigingsbeheer, autorisatiebeheer, logische toegangsbeveiliging en continuïteit.

Controlemaatregelen rondom migratie van Unit4 naar Beaufort niet zichtbaar uitgevoerd

Op basis van interview hebben wij vastgesteld dat het afgelopen jaar Unit4 is vervangen door Beaufort van leverancier Raet. Unit4 was het personeel- en salarissysteem van het SW bedrijf. Controlemaatregelen, waarmee de juistheid en de volledigheid van de dataoverdracht tussen Unit4 en Beaufort is vastgesteld, zijn niet zichtbaar uitgevoerd.

Het risico is ontstaan dat gegevens vanuit Unit4 niet juist en/of volledig zijn overgezet naar Beaufort. De gemeente zal aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden uitvoeren om aan te tonen dat de data in Beaufort juist en volledig is overgezet. Op dit moment heeft de migratie niet geleid tot (bekende) incidenten. Wij adviseren controlewerkzaamheden rondom de juistheid en volledigheid van dataoverdracht in het vervolg uit te voeren en vast te leggen.

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controlekader

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

IT ontwikkelingen, IT risico's en interne beheersing

Moeizame samenwerking met Fujitsu leidt tot mogelijke spagaat tussen continuïteit van systemen en een beheerst transitieproces

In het accountantsverslag hebben we gerapporteerd over de moeizame samenwerking tussen IT leverancier Fujitsu en de gemeente Groningen. In het voorjaar van 2020 heeft de gemeente Groningen een analyse laten uitvoeren door een externe partij waarna de gemeente ervoor heeft gekozen hierover in gesprek te gaan met de bovenliggende organisatie; Fujitsu Europa. Naar aanleiding van deze afstemming heeft Fujitsu Europa sinds eind juni 2020 de aansturing van Fujitsu Nederland overgenomen. Dit heeft vervolgens in juli geleid tot een nieuw plan van aanpak van Fujitsu met als doel om eind 2020 het transitieprogramma af te ronden.

Uit de gesprekken met de directeur Informatie & Services (I&S) blijkt dat de wijziging in aansturing bij Fujitsu sinds de zomer van 2020 de samenwerking positief beïnvloedt, echter dat deze nog niet voldoende is. De gemeente heeft medio oktober bijvoorbeeld nog geen zicht op een definitieve planning van Fujitsu en heeft twijfels bij het behalen van de deadline per eind 2020. De verwachting is wel dat eind 2020 een groot deel (ongeveer 5000 van de 6500) werkplekken gemigreerd zijn van Windows 7 naar Windows 10, maar het lijkt niet haalbaar om ook alle applicaties naar de Fujitsu systemen te hebben gemigreerd (dit heeft tot op heden in 2020 nog niet plaatsgevonden).

We hebben begrepen dat het aantal IT-storingen en daarmee de onrust en ontevredenheid van medewerkers toeneemt. Hiermee komt de gemeente in een ingewikkelde spagaat. Enerzijds is het vanuit continuïteitsperspectief belangrijk om werkplekken en applicaties zo snel mogelijk te migreren. Anderzijds wil de gemeente waarborgen dat de migraties betrouwbaar verlopen en pas plaatsvinden als Fujitsu, met voldoende documentatie, heeft aangetoond dat systemen op een beheerste manier worden gemigreerd. Inmiddels zijn nieuwe afspraken gemaakt waarin de gemeente concessies heeft gedaan waarbij de harde eis van afronding van alle documentatie voorafgaand aan de transitie is versoepeld. De gemeente bepaalt, risico-gebaseerd, voor welke applicaties documentatie wel vooraf vereist is en waar documentatie achteraf door Fujitsu kan worden opgesteld.

Op basis van gesprekken met medewerkers in de organisatie stellen we vast dat de kwaliteit van de huidige dienstverlening (IT-beheer) van Fujitsu nog niet toereikend is en een groot deel van overeengekomen KPI's niet wordt gehaald. In de gesprekken die we hebben gevoerd wordt tevens toegelicht dat de gemeente Groningen zelf ook nog kan groeien in de regio die ze heeft ten opzichte van Fujitsu.

Uit bovenstaande toelichting blijkt dat de transitie naar Fujitsu een complex en omvangrijk programma is. Een constructieve en professionele samenwerking tussen de IT leverancier en gemeente Groningen is randvoorwaardelijk om de transitie uiteindelijk te laten slagen. Wij onderschrijven de initiatieven die zijn genomen om deze samenwerking te verbeteren en adviseren zo snel mogelijk formele afspraken te maken met Fujitsu over de planning en periodieke rapportering door Fujitsu over de status en het verloop van de transitie richting eind van het jaar, zodat de gemeente waar nodig tijdig bij kan sturen.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

IT-beheersingsmaatregelen

Volwassenheidsniveau algemene IT-beheersmaatregelen Dafinci, Suite4, Beaufort en Youforce in lijn met voorgaand jaar

De algemene IT-beheersmaatregelen (of ITGC's) zijn de maatregelen en de procedures die worden gebruikt om de IT-omgeving en de IT-risico's te beheersen. Daarnaast waarborgen ITGC's de continuïteit van de geautomatiseerde beheersingsmaatregelen. De algemene IT-beheersmaatregelen zijn ook belangrijk omdat data-analyses, rapportages en bepaalde handmatige beheersingsmaatregelen afhankelijk zijn van informatie uit systemen. In onze controle noemen we dit IT-afhankelijkheden.

We hebben in de periode mei t/m oktober 2020 de opzet en (deels) het bestaan getoetst voor de applicaties in scope van onze controle: Dafinci, Suite4 Jeugdzorg en Werk & Inkomen, Beaufort en Youforce. In de tabel rechts ziet u samenvattend de status van de IT-beheersprocessen ten opzichte van vorig jaar, deze uitkomsten liggen in lijn met 2019. Ten aanzien van een aantal specifieke IT-risico's hebben wij verbeteringen geconstateerd. Zo worden alle Dafinci wijzigingen centraal geregistreerd in ServiceNow en wordt er voor het einde van het jaar een document opgeleverd waarin alle kritieke applicaties en interfaces tussen deze applicaties zijn opgenomen.

De volgende slides bevatten een overzicht van onze detailbevindingen, risico's en aanbevelingen.

We hebben onze controleaanpak bepaald op basis van het volwassenheidsniveau van de algemene IT-beheersmaatregelen in combinatie met de IT-afhankelijkheden. Op basis hiervan hanteren we een vergelijkbare controleaanpak als voorgaande jaren, waarbij we op basis van de ITGC's willen steunen op geautomatiseerde controles, rapportages en systeem technische functiescheiding in Dafinci.

- Bevindingen – met audit impact
- Observaties – zonder audit impact
- Geen uitzonderingen opgemerkt
- ITGC's nog niet beoordeeld (door ontbreken derdenverklaring, wordt achteraf over het jaar verstrekt.)

		Algemene IT-beheersingsmaatregelen			
		Wijzigings-beheer	Toegangs-beveiliging	Continuïteit van gegevens-verwerking	
Applicatie	Dafinci <i>Financiën</i>	2019	↓ ●	↓ ●	↓ ●
		2020	●	●	●
	Suite4 (Jeugdzorg en Werk & Inkomen) <i>Sociaal Domein</i>	2019	↓ ●	↓ ●	↓ ●
		2020	●	●	●
	Beaufort <i>Personeel en salaris</i>	2019	↓ ●	↓ ●	↓ ●
		2020	●	●	●
	Youforce <i>HR mutaties</i>	2019	↓ ●	↓ ●	↓ ●
		2020	●	●	●

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

IT-verbeterpunten

De onderstaande tabel biedt een overzicht van onze belangrijkste ITGC bevindingen.

- Nieuwe tekortkoming
- Bestaande tekortkoming, er is geen voortgang
- Bestaande tekortkoming, er is voortgang
- Tekortkoming opgevolgd

# Vastgestelde tekortkoming en risico	Status 2020	Aanbeveling en reactie management
<p>1 Op basis van interview hebben we onderstaande bevindingen vastgesteld binnen het doorstroom- en uitdienstproces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Op het standaardformulier voor doorstromers wordt niet gevraagd om ‘overbodige’ rechten op te nemen, zodat deze kunnen worden verwijderd. Uitdienstmeldingen worden niet altijd tijdig gemeld aan de betreffende functioneel applicatiebeheerders. <p>Op basis van inspectie van de uitgevoerde werkzaamheden van de IT auditor van de gemeente Groningen hebben we vastgesteld dat binnen Beaufort:</p> <ul style="list-style-type: none"> Autorisaties waren toegekend aan accounts die deze rechten volgens de autorisatiematrix niet zouden moeten hebben; Het account van een voormalig functioneel applicatiebeheerder nog actief is, ondanks zijn uitdiensttreding. Het account doet dienst als service account. <p>Het risico ontstaat dat medewerkers niet de rechten krijgen toegekend die passen bij hun (gewijzigde) functie en dat met accounts van uitdienst getreden medewerkers mutaties kunnen worden doorgevoerd.</p>		<p>Aanbeveling Wij adviseren het tijdig melden van uitdiensttredingen aan functioneel applicatiebeheerders (geautomatiseerd) af te dwingen en het standaardformulier voor doorstromers uit te breiden.</p> <p>Reactie management Deze bevinding wordt binnen het programma uitbesteding ICT het belangrijkste securityproject opgepakt. Deze uitbesteding loopt echter nog.</p>

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

IT-verbeterpunten

- Nieuwe tekortkoming
- Bestaande tekortkoming, er is geen voortgang
- Bestaande tekortkoming, er is voortgang
- Tekortkoming opgevolgd

# Vastgestelde tekortkoming en risico	Status 2020	Aanbeveling en reactie management
<p>2 Op basis van interview hebben wij vastgesteld dat (nog) geen uniform wijzigingsproces aanwezig is voor doorvoeren van configuratiewijzigingen in applicaties. Beheersmaatregelen rondom het testen en accepteren van configuratiewijzigingen zijn niet ingericht. Op basis van interview hebben we vernomen dat bij configuratiewijzigingen het afgelopen jaar de functioneel applicatiebeheerders zelf op basis van een risicoanalyse hebben bepaald of en welke testwerkzaamheden plaats zouden moeten vinden. Enkel voor Dafinci zijn procedures aanwezig ten aanzien van configuratie wijzigingen, maar deze moeten worden aangescherpt.</p> <p>Configuratiewijzigingen zijn wijzigingen in instellingen van applicaties die gebruikers van (Saas-)applicaties vaak zelf kunnen doorvoeren. Voorbeelden zijn het aanpassen van een goedkeuringslimiet of het aan-/uitzetten van een vinkje. Het betreffen relatief eenvoudige wijzigingen, maar ze kunnen wel grote gevolgen hebben voor de betrouwbare en voorspelbare werking van applicaties. Het risico ontstaat dat configuratiewijzigingen ongecontroleerd worden doorgevoerd en een onbedoelde impact hebben op de functionaliteit van een applicatie.</p>		<p>Aanbeveling Wij adviseren om configuratiewijzigingen net als programmawijzigingen door te voeren via een formeel proces waarin beheersmaatregelen rondom het testen en accepteren van deze wijzigingen is ingericht en deze vast te leggen. We hebben begrepen dat de gemeente bezig is met het inrichten van een procedure hiervoor.</p> <p>Reactie management De bevinding wordt onderschreven, met de aanvulling dat er voor DaFinci procedures zijn voor configuratie-wijzigingen. Hiervoor moet de opzet beschrijving in samenwerking met ServiceNow nog worden aangepast.</p>

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- IT fundamentals and controls
- Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

IT-verbeterpunten

- Nieuwe tekortkoming
- Bestaande tekortkoming, er is geen voortgang
- Bestaande tekortkoming, er is voortgang
- Tekortkoming opgevolgd

# Vastgestelde tekortkoming en risico	Status 2020	Aanbeveling en reactie management
<p>3 Op basis van interview en inspectie van de werkzaamheden van de IT auditor hebben we vastgesteld dat twee Dafinci beheerders tijdelijk te veel rechten hadden binnen Dafinci (waarvan één account ook schrijfrechten had op de database). De autorisatie-inrichting was daarmee in strijd met de vastgestelde procedures omtrent uitgebreide rechten in Dafinci. Na constatering zijn deze bevindingen opgevolgd.</p> <p>Hier is het tijdelijke risico ontstaan dat accounts ongeautoriseerde handelingen hebben verricht binnen Dafinci. De tweede lijn heeft op verzoek van de IT auditor (derde lijn) middels logging vastgesteld dat er geen onrechtmatige handelingen hebben plaatsgevonden met deze accounts.</p>	●	<p>Aanbeveling Wij adviseren om bij het toekennen van uitgebreide rechten voldoende aandacht te besteden aan de vastgestelde procedures omtrent uitgebreide rechten.</p> <p>Reactie management De bevinding wordt onderschreven, met de aanvulling dat de logging voldoende inzicht geeft in de handelingen van beheerders, waardoor (in dit geval) de bevindingen gemitigeerd zijn.</p>
<p>4 Op basis van interview en inspectie hebben we vastgesteld dat een functioneel beheerder van Suite4SociaalDomein is uitgezonderd van het periodiek wijzigen van het wachtwoord. Het wachtwoord van dit account is geldig tot 2099 en in 2014 voor het laatste aangepast.</p> <p>Het risico ontstaat dat medewerkers het wachtwoord van dit account kennen of raden en vervolgens ongeautoriseerde handelingen verrichten met dit (kritische) account.</p>	●	<p>Aanbeveling Wij adviseren af te dwingen dat het wachtwoord van dit account elke 90 dagen wordt gewijzigd, net zoals voor de andere accounts geldt.</p> <p>Reactie management De bevinding wordt onderschreven. Binnen het programma uitbesteding ICT wordt dit opgelost.</p>

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
  - IT fundamentals and controls
  - Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

IT-verbeterpunten

- Nieuwe tekortkoming
- Bestaande tekortkoming, er is geen voortgang
- Bestaande tekortkoming, er is voortgang
- Tekortkoming opgevolgd

#	Status 2020	Aanbeveling en reactie management
<p>5 Vastgestelde tekortkoming en risico</p> <p>5 Op basis van interview en inspectie hebben we vastgesteld dat voor een wijziging binnen Suite4 geen testwerkzaamheden zijn uitgevoerd. Op basis van interview hebben we begrepen dat deze afweging met de applicatie eigenaar is afgestemd. Echter is er geen vastlegging van deze overweging beschikbaar.</p> <p>Het risico ontstaat dat ongeteste wijzigingen een onbedoelde impact hebben op het functioneren van de applicatie.</p>		<p>Aanbeveling</p> <p>Wij adviseren voor alle wijzigingen conform procedure testwerkzaamheden uit te voeren en vast te leggen. Indien testwerkzaamheden gezien het beperkte risico van de wijziging niet nodig zijn, bevelen we aan deze overweging vast te leggen.</p> <p>Reactie management</p> <p>De bevinding wordt onderschreven.</p>

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controlekader

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

Digitale dreigingen nemen toe, mede door digitalisering

Het afgelopen jaar zijn verschillende cyber incidenten geweest bij organisaties waarbij duidelijk is geworden wat de impact van een aanval of storing kan zijn op de continuïteit, financiën en reputatie van een getroffen organisatie. Kwetsbaarheden in Citrix en ransomware aanvallen zoals bij Universiteit van Maastricht zijn hier enkele voorbeelden van. De toenemende digitalisering, mede door Covid-19, maakt dat uw organisatie nog afhankelijker is geworden van IT. De permanente dreiging van cyber incidenten maakt dat u blijvend aandacht moet besteden aan uw digitale weerbaarheid.

Wij hebben gesproken met uw Chief Information Security Officer (CISO) en Functionaris Gegevensbescherming (FG) om ons begrip te actualiseren hoe Gemeente Groningen omgaat met cyber en privacy risico's en weerbaar blijft tegen cyber dreigingen. We merken op dat we geen diepgaande beoordeling hebben uitgevoerd om vast te stellen of de gemeente adequate maatregelen heeft getroffen om te voldoen aan relevante wet- en regelgeving rondom de beveiliging van persoonsgegevens en cyber-security. De belangrijkste aandachtspunten op basis van deze gesprekken zijn:

- Het informatiebeveiligingsbeleid wordt aangescherpt op basis van de Baseline Informatiebeveiliging Overheid, die in 2020 de oude baseline (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten) heeft vervangen.
- Het verwerkingenregister is het afgelopen jaar voor een belangrijk deel gevuld. De FG geeft aan dat de kwaliteit van de vastlegging kan worden verbeterd.
- Het aantal PIA's is toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Desalniettemin geeft de FG aan dat nog niet voor alle kritieke verwerkingen een PIA is uitgevoerd.
- Verwerkersovereenkomsten worden verspreid in de organisatie opgeslagen, een centraal overzicht ontbreekt.

We hebben begrepen dat zich in 2020 geen grote cyber incidenten en datalekken hebben voorgedaan met impact op de jaarrekeningcontrole.

Een goede beveiligingsstrategie verkleint het risico op incidenten. Het is van belang om niet uitsluitend maatregelen te treffen ter voorkoming van cyber incidenten en datalekken maar u voor te bereiden op mogelijke aanvallen. Wij hebben begrepen dat de gemeente in overleg is met Openbare Orde en Veiligheid om volgend jaar een digitale brandweeroefening te doen.

Wij onderschrijven het belang van de lopende ontwikkeling waaronder het aanscherpen van het informatiebeveiligingsbeleid. Daarnaast adviseren wij voldoende aandacht te schenken aan de beheersmaatregelen rondom privacy en te overwegen om een onafhankelijke (externe) audit uit te laten voeren op gebied van security en privacy.

Lessons learned ransomware aanvallen

Naar aanleiding van de cyberaanval eind december 2019 heeft Universiteit Maastricht de belangrijkste geleerde lessen gedeeld, aangevuld met eigen inzichten. Dit betreffen onder andere:

- Vergoet de 'awareness' van medewerker en afhandeling van 'phishing-mails'
- Richt technische maatregelen in als het periodiek updaten van software, het segmenteren van netwerken en zorgen voor goede monitoring (bijvoorbeeld via een SIEM)
- Gebruik van accounts volgens het principe 'least privilege'
- Waarborg dat er dubbele back-ups zijn en zorg dat deze ook offline beschikbaar zijn.
- Maak een Incident Response plan om snel en adequaat te kunnen reageren op een cyber incident.

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controlekader

IT fundamentals and controls

Status per proces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

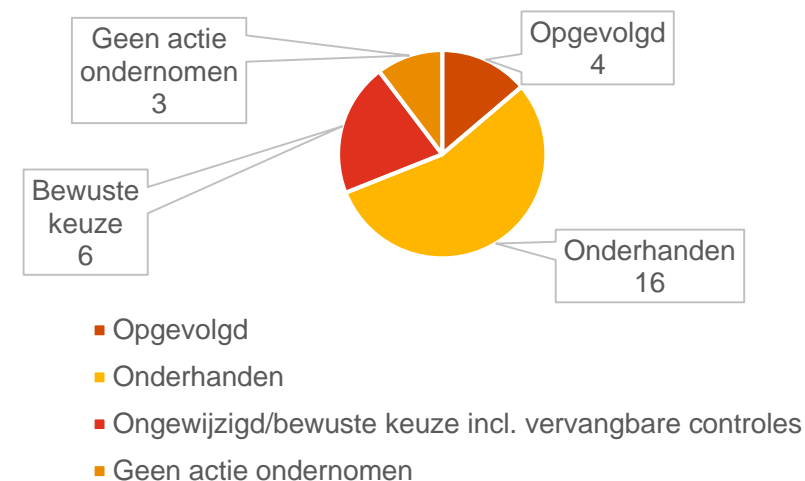
Uw interne beheersing

De interne beheersing is van voldoende niveau voor onderbouwing van de jaarrekening en rechtmatigheidsverantwoording

De afgelopen periode hebben wij samen met uw medewerkers inzicht verkregen in de ontwikkelingen van uw interne processen en administratieve organisatie. Hierbij zijn de eerder geconstateerde tekortkomingen als uitgangspunt gebruikt. Uit de besprekingen constateren wij dat u stappen heeft gezet in het opvolgen van de geconstateerde tekortkomingen. Het figuur hiernaast geeft een samenvatting van de opvolging van de bevindingen van voorgaande jaren. Een belangrijk aandachtspunt is dat een groot aantal bevindingen nog niet volledig is opgelost en dat het bestaan van de wijzigingen moet veelal nog worden aangetoond middels documentatie. In de [bijlage](#) staat een totaaloverzicht van de status van de bevindingen van voorgaande jaren.

Klik [hier](#) voor de toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording

Bij de beoordeling van de interne beheersing van uw organisatie hebben wij het three lines of defence-model als uitgangspunt gebruikt. Klik [hier](#) voor een toelichting op het lines of defence-model.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader**
- IT fundamentals and controls
- Status per proces**
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

De status per proces

In de tabel vindt u onze beoordeling van de interne beheersing van uw organisatie per proces. Hierbij wordt een vergelijking tussen het boekjaar 2019 en 2020 gemaakt. Op de volgende pagina hebben we twee nieuwe tekortkomingen opgenomen. Daarnaast hebben we een tekortkoming opgenomen die we nogmaals onder uw aandacht willen brengen gezien het betrekking heeft op uw uitgaande betalingen proces.

In de [bijlage](#) staat een totaaloverzicht van de status van de bevindingen van voorgaande jaren.

Legenda

- In opzet ontoereikend
- In opzet toereikend, maar één of meerdere beheersmaatregelen bestaan in de praktijk niet
- Proces is adequaat opgezet en beheersmaatregelen bestaan

		Proces	2020	2019	t.o.v. 2019
BEDRIJFSVOERING 		Financiële administratie			➔
		Inkopen en betalingen			➔
		Aanbestedingen			➔
		Salarissen incl. lederz			➔
		IT			➔
		WNT			➔
		Treasury (incl. derivaten)			➔
		Fiscaliteiten (Btw, Vpb)			➔
		Overige opbrengsten			➔
FYSIEK 		<u>Grondexploitatie</u>			➔
		Materiële vaste activa			➔
		<u>Huuropbrengsten</u>			➔
		<u>Omgevingsvergunningen</u>			➔
		Stadsbeheer			➔
		Inkomende subsidies			➔
		Gemeentelijke belastingen			➔
SOCIAAL 		<u>Jeugd</u>			➔
		<u>Wmo</u>			➔
		Participatie			➔
		<u>Verstreckte subsidies</u>			➔

- Inleiding
- Kernboodschappen
- ★ Controlekader
  - IT fundamentals and controls
  - Status per proces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

De prioriteiten in uw interne beheersing in de primaire processen

De interne beheersing rondom de omgevingsvergunningen verdient de aandacht

In het accountantsverslag 2019 hebben wij u gerapporteerd over de achterstand in de werkvoorraad van de bouwkostentoets (omvang werkvoorraad per 31 december 2019 ruim € 10,5 miljoen). Uit de besprekingen met uw medewerkers blijkt dat de totale achterstand in de werkvoorraad van de bouwkostentoets beperkt is ingelopen. Uitgaande van de besprekingen komt dit doordat de verantwoordelijke medewerker het grootste gedeelte van tijd besteedt aan het inlopen van de achterstand 2019 en beperkte tijd heeft voor de lopende zaken 2020. Dit is een kwetsbaarheid die uw aandacht vraagt. Daarnaast blijkt dat de overige geconstateerde tekortkomingen in de interne beheersing niet zijn opgelost. In de [bijlage](#) staat een overzicht van deze openstaande tekortkomingen.

Wij hebben hierbij vastgesteld dat er aandacht bestaat voor het beoordelen van de afloop van de balanspost 2019 (dit is tevens een aandachtspunt binnen Auditing). Hierbij is gedurende het derde kwartaal reeds de balanspost voor 2020 opgesteld en geboekt. Er wordt derhalve vooruitgang geboekt ten opzichte van de werkwijze van voorgaand jaar. In dit kader benadrukken we dat u hier voldoende aandacht voor heeft per jaareinde (welke opbrengsten en kosten moeten nog worden toegerekend aan het boekjaar 2020?). Dit heeft de organisatie vorig jaar veel tijd gekost.

Ontwikkelingen rondom de vastgoed- en huuradministratie

Voor de vastgoed- en huuradministratie heeft u een nieuwe IT-applicatie geïmplementeerd. Hiermee is ook de centrale vastgoedadministratie ingericht. Het is nu belangrijk om procedures in te richten die waarborgen dat de wijzigingen in uw vastgoed juist en volledig in de vastgoedadministratie worden geadministreerd.

Bijvoorbeeld een procedure voor wijzigingen (inclusief controles in het proces) of het uitvoeren van periodieke controle op de juiste en volledige registratie. Daarnaast blijft de interne beheersing (functiescheiding) rondom de huuropbrengsten een aandachtspunt. Wij adviseren u procedures in te richten welke zorgen voor functiescheiding tussen het invoeren, muteren en factureren van de huuropbrengsten. In de periode richting jaareinde blijft dit een aandachtspunt.

De procedures rondom de crediteurenstamgegevens moeten worden verbeterd

Het proces rondom wijzigen van crediteurenstamgegevens in de financiële administratie kent aandachtspunten. Er wordt op dit moment in het systeem onvoldoende vooraf afgedwongen dat mutaties (bijv. in bankrekeningnummers) altijd worden gecontroleerd. Er is sprake van functiescheiding en er zijn goedkeuringsformulieren die bij het muteren worden gebruikt. Ook is er een waarschuwing in het systeem ingericht als stamgegevens worden gewijzigd. Ook worden er gegevensgerichte controlewerkzaamheden achteraf uitgevoerd. De huidige procedure is hiermee op dit moment voor verbetering vatbaar. Het risico bestaat dat betalingen naar een onjuiste bankrekening worden overgemaakt. Dit vraagt vanuit financiële beheersing, maar ook in het kader van mogelijke frauderisico's extra aandacht. Het is daarom belangrijk dat in het proces extra controles worden ingebouwd (bij voorkeur structureel in het systeem). Uit besprekingen blijkt dat de mogelijkheden voor afgedwongen functiescheiding in de financiële administratie inmiddels worden onderzocht.

Daarnaast dient u in het kader van de jaarrekeningcontrole 2020 aanvullende interne controles uit te voeren op de juistheid van de rekeningnummers van uitgaande betalingen.

Wat is het lines of defence model?

Onze controleaanpak is naast het controleren van de jaarrekening gericht op het verbeteren van uw bedrijfsvoering inclusief digitalisering hiervan. In onze controle hanteren wij daarvoor het '3 lines-of-defence' model. Dit model geeft handvatten om te beoordelen waar in de interne beheersing risico's worden ondervangen:

- In de **eerste lijn**: in het primaire proces, onder verantwoordelijkheid van de proceseigenaar.
- In de **tweede lijn**: in de ondersteunende processen zoals financiën en control, waar checks and balances ingericht zijn om fouten te signaleren.
- In de **derde lijn**: in uw verbijzonderde interne controle achteraf.

	1e lijn Lijnmanagement	2e lijn Ondersteuning	3e lijn Verbijzonderde Interne controle
	Afdelingen	SSC/ Control	Team Auditing
gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Primair verantwoordelijk voor getrouwheid en rechtmatigheid transacties binnen eigen processen • Verantwoordelijk voor kwalitatieve analyse en toelichting P&C producten 	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunt de afdelingen bij de optimalisering van de primaire processen. • De administratie voert bij de verwerking een aantal primaire controles uit op de 1e lijn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Auditing voert interne controles uit op de getrouwheid en rechtmatigheid van de financieel kritische processen. • Adviseert over verbetering in de 1e en 2e lijn
PwC	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert (met Auditing) preventieve interne controlemaatregelen in het primaire proces • Geeft feedback om leesbaarheid/informatiewaarde P&C documenten te verhogen 	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert preventieve interne controlemaatregelen in het ondersteunende proces en de IT • Geeft adviezen om effectiviteit control-werkzaamheden te vergroten 	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert/klankbord om te komen tot een effectieve en efficiënte controleaanpak • Maakt waar mogelijk gebruik van de werkzaamheden van team Auditing.

Wij rapporteren via het push-left principe

Het push-left principe is er op gericht de interne beheersing in de 1e en 2e lijn te optimaliseren. Dit vanuit het uitgangspunt dat fouten voorkomen beter is dan achteraf constateren. Indien er tekortkomingen zijn in de interne beheersing in de 1e en 2e lijn, dan zullen wij deze daarom rapporteren als bevinding, ook als deze in de 3e lijn met verbijzonderde interne controle ondervangen wordt.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen**
- Rechtmatigheid
- Impact van Covid-19
- Inzake schattingen
- Overige ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Ontwikkelingen

Op basis van kennis van de algemene ontwikkelingen en de uitgevoerde werkzaamheden noteren wij de belangrijkste aandachtspunten voor uw gemeente.

Wij gaan in op de status van de invoering van de [rechtmatigheidsverantwoording](#), de impact van [Covid-19](#) voor de processen en verantwoording en de gevolgen van de [herziene standaard voor schattingen](#) (Standaard 540).

Daarnaast geven wij een update inzake de wijzigingen in de [WNT](#) en bekijken wij [overige wijzigingen](#) in de wet- en regelgeving.

Inrichting rechtmatigheidsverantwoording nu essentieel

Status rechtmatigheidsverantwoording

In onze eerdere rapportages hebben wij u geïnformeerd over de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording (RV) per 2021. Op 20 maart 2020 heeft de Commissie Bedrijfsvoering en Auditing Decentrale Overheden (BADO) een [notitie](#) over de RV gepubliceerd. Hierin wordt nadere invulling gegeven aan de opbouw, rollen en verantwoordelijkheden en onderbouwing van de RV. In de notitie RV van de commissie Bado is opgenomen dat VNG en IPO best practices uitwerken voor de (verbijzonderde) interne controle in het kader van de RV. Houdt hiervoor de [website](#) over de RV goed in de gaten.

Wij hebben gedurende onze tussentijdse controle aandacht besteed aan de voorbereidingen door Groningen. Onze observaties zijn als volgt:

Groningen kiest ervoor om de uitvoering van de RV langs de drie verdedigingslijnes binnen de visie op control in te richten. Hierbij worden de directies verantwoordelijk voor het afleggen van een (deel)verantwoording voor de eigen processen en worden de conclusies en eventuele onrechtmatigheden centraal verzameld in de uiteindelijke RV die door het college wordt verstrekt.

Hierover hebben we de volgende aanbevelingen:

- Draag zorg voor een nulmeting per proces zodat in kaart is waar de directie(s) mogelijk aanvullende ondersteuning kunnen gebruiken (het implementatieteam draagt hier in eerste instantie de zorg voor).
- Maak verantwoordelijkheden per verdedigingslinie duidelijk, vooral bij processen zoals inkoop en aanbestedingen waarbij meerdere afdelingen een rol hebben.
- De directies verklaren straks dat de afdelingen aantoonbaar rechtmatig hebben gehandeld. Dit houdt in dat er zichtbare checks and balances (steekproeven) op rechtmatigheid moeten hebben plaatsgevonden. Advies is om hierin goed te betrekken wat de rol van Auditing hierin is (bij aanvang en na implementatie).

Een positief punt is dat het plan van aanpak reeds aan het auditcommittee is gepresenteerd eind september 2020. Er is stilgestaan bij de grens die het college met de raad moet bepalen waarboven het college rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden specifiek moet gaan melden in de verantwoording. Voor de bepaling van de hoogte is relevant welke informatiepositie de raad wil hebben en welke inspanningen de organisatie moet leveren om die informatie op te stellen en te onderbouwen.

We adviseren u een memo op te stellen waarin duidelijk wordt gemaakt wat de effecten zijn van de keuze van deze grens tussen de 1%-3% zodat de raad deze grens spoedig formeel kan vaststellen.

Projectfase	Uitvoering	Status
1: Voorbereiding en plan van aanpak	2020 (Q2-Q3)	Afgerond
2: Voorbereiding benodigde besluitvorming	2020 (Q4)	Onderhanden
3: Inrichten normenkader en werkprogramma	2020 (Q4)	Onderhanden
4: Uitvoering controles en tussentijdse info	2021 Q2 – 2022 Q1	Nog niet gestart
5: Opstellen rechtmatigheidsverantwoording	2022 (Q2)	Onderhanden

Inleiding

Kernboodschappen

Controlekader

Ontwikkelingen

Rechtmatigheid

Impact van Covid-19

Inzake schattingen

Overige ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

Impact van Covid-19 voor de jaarrekening(controle) 2020

Gevolgen van Covid-19 leiden tot aandachtspunten in de jaarrekening(controle) voor de gemeente

Afgelopen periode hebben we met u en uw organisatie gesproken over de gevolgen van Covid-19 op uw jaarrekening(controle). Op centraal niveau is gekeken naar de gevolgen voor o.a. de baten en lasten en is de raad hierover ook afzonderlijk geïnformeerd. In de begroting 2021 is daarbij een risicobedrag opgenomen voor risico's die ook in 2021 kunnen optreden. Buiten de onzekere baten en lasten kunnen ook risico's ontstaan ten aanzien van o.a. waarderingen van bijv. deelnemingen en debiteuren, bestaat het risico dat beheersmaatregelen worden doorbroken en zijn er concrete risico's ten aanzien van de prestatieverlevering in het sociaal domein en bij subsidieverstrekingen (bijvoorbeeld indien een prestatie waarvoor subsidie is verstrekt niet is verricht). Dit vraagt om een integrale analyse van de gevolgen voor gemeente Groningen.

Op dit moment bestaat de indruk dat de thema's redelijk versnipperd in de organisatie worden opgepakt, met name vanuit de verschillende inhoudelijke beleidsterreinen. Hierdoor is het totaal inzicht op deze vlakken nog beperkt aanwezig (uitgezonderd de financiële rapportage inzake gevolgen COVID-19). Aangezien hier vaak raakvlakken tussen thema's bestaan is een centrale aanpak en centraal inzicht aan te bevelen. Dit om ook tijdig reparatiemaatregelen in te zetten, de juiste autorisaties te laten plaatsvinden (om rechtmatigheid te waarborgen) dan wel een uniforme aanpak te garanderen. Wij vragen u daarnaast in het kader van de jaarrekeningcontrole een integraal position paper op te stellen waarin de gevolgen voor de jaarrekening(controle) worden geïnventariseerd en concreet worden uitgewerkt (inclusief tijdige afstemming met ons).

Opzet, bestaan en werking van beheersingsmaatregelen

Zowel de impact van a) het op-afstand-werken en b) de nieuwe of aangepaste baten- en lastenstromen leiden ertoe dat de interne beheersing verandert c.q. mee zou moeten veranderen. Uit de besprekingen met uw ambtelijke organisatie blijken vooralsnog geen indicaties dat bestaande interne beheersmaatregelen als gevolg van bovenstaande niet hebben gewerkt.

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (ToZo)

We hebben de stappen die de gemeente heeft gezet om snel maar getrouw en rechtmatig ToZo-uitkeringen te verstrekken met uw ambtelijke organisatie besproken. Vanwege de financiële nood bij de ondernemers heeft u in eerste instantie voorschotten verstrekt en bent u momenteel de uitkeringen ToZo-1 en ToZo-2 aan het beschikken en indien noodzakelijk aan het terugvorderen. De ambtelijke organisatie werkt aan een controleplan en zoekt hiervoor contact met andere gemeenten om ervaringen en kennis te delen. In het kader van de jaarrekeningcontrole en de rechtmatigheid van de bestedingen is het belangrijk dat goede interne controles worden uitgevoerd. De regeling zal hierbij naar verwachting via de SISA-bijlage moeten worden verantwoord. Bij het opstellen van het controleplan adviseren wij u kennis te nemen van de door ons verstrekte documenten. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- Het strikte onderscheid tussen fundamentele, belangrijke en formele rechtmatigheidseisen voor ToZo-1;
- De voorwaarden waaronder rechtmatigheidsfouten en –onzekerheden inzake belangrijke rechtmatigheidseisen onder de werking van de hardheidsclausule worden gebracht;
- Het voeren van een adequaat M&O-beleid om het misbruik en oneigenlijk gebruik van de ToZo-regelingen te beperken.

We zullen nadere afspraken maken over de controle van de getrouwheid (en rechtmatigheid) van de verstrekte uitkeringen.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
  - Rechtmatigheid
  - Impact van Covid-19
  - Inzake schattingen
  - Overige ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Impact van Covid-19 voor de jaarrekening(controle) 2020 (vervolg)

Prestatielevering bij uitgaande subsidies

Afhankelijk van de omvang van een subsidie wordt veelal een subsidie verleend onder de voorwaarde van het uitvoeren van het beleid in overeenstemming met een begroting, budget of activiteitenplan. Als bepaalde activiteiten stil hebben gestaan (zoals een bibliotheek of een sportvereniging), dan zijn prestaties (deels) niet geleverd. In het kader van de rechtmatigheid adviseren wij u de volgende acties te ondernemen:

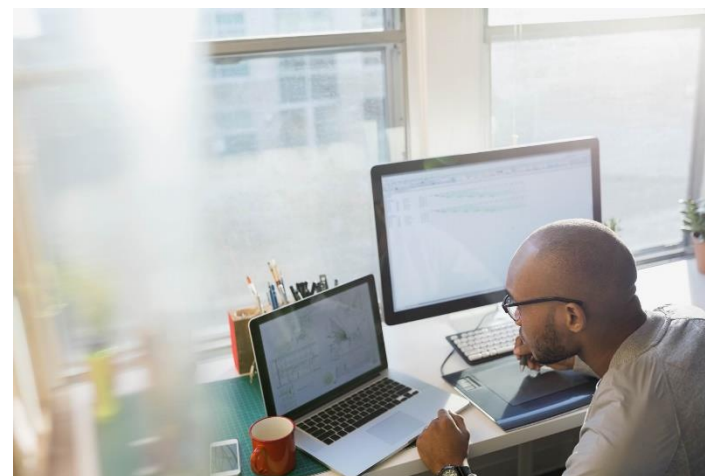
- Verkrijgen van inzicht in de omvang van de subsidies waarbij de prestatielevering (deels) niet is geleverd. Denk hierbij ook bijv. aan subsidies voor festivals die niet door zijn gegaan e.d.
- Maken van een plan van aanpak over de wijze waarop met deze partijen gaat worden afgerekend. Hierbij gaat het om redelijkheid en billijkheid van de geleverde prestatie.
- Onderzoeken van de noodzaak of het normenkader moet worden aangepast om ervoor te zorgen dat deze uitgaven “rechtmatig” kunnen worden verstrekt, en indien nodig moet de raad hierin (tijdig) worden meegenomen.
- Zorgen voor de autorisatie op het juiste niveau.

Prestatielevering bij zorginstellingen

Klik [hier](#) voor de impact van Covid-19 op het sociaal domein.

Overige steunmaatregelen

De ondernemers en burgers in uw gemeente worden eveneens op liquiditeitsgebied ondersteunt, bijvoorbeeld uitstel van betaling voor huur-, rente- en aflossingsverplichtingen, het verstrekken van (bedrijfs)kredieten, het vooruitbetalen van subsidievoorschotten en coulance bij het innen van de belastingvorderingen. In het kader van de jaarrekeningcontrole vragen wij nogmaals uw aandacht voor de waardering van uw balansposities zoals de activa, debiteuren en overige vorderingen. Wij verzoeken u de analyse hierop mee te nemen in de op te stellen position paper.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Rechtmatigheid
- Impact van Covid-19
- Inzake schattingen**
- Overige ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Herziene Standaard 540 inzake schattingen

De gewijzigde Standaard inzake schattingen heeft belangrijke implicaties voor het college dat verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening

De IAASB heeft zijn standaard voor de controle van schattingen en toelichtingen daarop, ISA 540, herzien. Deze herziene ISA speelt in op wijzigingen in financiële-verslaggevingsstandaarden en een complexer bedrijfsklimaat die samen hebben geleid tot een toenemend belang van schattingen voor de gebruikers van jaarrekeningen en tot nieuwe uitdagingen voor opstellers en accountants. In ons controleplan hebben wij de implicaties voor het college dat verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening reeds beschreven.

Uw schattingen kunnen gevoelig zijn voor materiële onjuistheden. Wij onderkennen de volgende belangrijkste schattingen in uw jaarrekening, die gevolgen zouden kunnen ondervinden:

- Waardering en afschrijvingen van de materiële vaste activa (met een economische functie);
- Waardering van de grondexploitaties;
- Waardering dubieuze debiteuren en het bepalen van de debiteurenvoorziening;
- (Onderhouds)voorzieningen;
- Appa-voorziening;
- Overlopende balansposten.

In veel gevallen zullen er wijzigingen zijn in de aard en de omvang van informatie.

Wij, als uw accountant, verzoeken de ambtelijke organisatie informatie te verstrekken inzake uw proces en beheersingsmaatregelen voor:

- het vaststellen van de noodzaak van schattingen, bijv. de transacties, voorwaarden of gebeurtenissen die aanleiding geven tot die schattingen
- het afleiden van de geldbedragen voor schattingen en daarmee samenhangende toelichtingen.

Door afwezigheid van deze processen en beheersingsmaatregelen kan uw jaarrekening gevoeliger worden voor materiële onjuistheden.

Wij zijn met uw organisatie in nauw overleg over de impact op de verschillende jaarrekeningposten. De mogelijke gevolgen op het gebied van het eventueel uitbreiden van analyses en ondersteunende documentatie zullen wij daarmee tijdig onderkennen. Wij hebben een controledocument gedeeld die door de gemeente de komende tijd verder wordt gebracht en waarover wij het gesprek aan zullen gaan. Het is van belang dat uw organisatie hier ruime aandacht voor heeft. Op deze wijze worden de gevolgen voor de jaarrekening in beeld gebracht.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Rechtmatigheid
- Impact van Covid-19
- Inzake schattingen
- Overige ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

WNT ontwikkelingen en een geactualiseerde notitie Hoofdpijnen van het BBV

Nieuwe WNT norm 2020

Het algemeen voltijds en vol jaars bezoldigingsmaximum voor 2020 is met ingang van 1 januari 2020 verhoogd naar €201.000 (2019: €194.000). Voor 2021 zal dit worden verhoogd naar €209.000.

De afspraken met uw topfunctionarissen voor 2020 passen, voor zover wij hebben begrepen, binnen de gestelde WNT-normen. Tijdens de jaarrekeningcontrole zullen wij hier in detail op toetsen.

Urenverantwoording van boekjaar 2020 noodzakelijk voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking

Met ingang van 2020 dient ook de omvang van het dienstverband in uren per kalenderjaar te worden verantwoord. Een registratie van de door uw topfunctionarissen zonder dienstbetrekking per maand gewerkte uren is noodzakelijk om de vereiste toetsing aan de urennorm te kunnen uitvoeren en om aan de nieuwe verantwoordingsverplichting te kunnen voldoen. Daarnaast dient de bezoldiging voor nevenwerkzaamheden bij de WNT-instelling apart te worden gepresenteerd. **Voor zover wij begrepen hebben is dit voor 2020 niet van toepassing bij de gemeente Groningen.**

Verantwoordingseisen met betrekking tot de anticumulatieregeling zijn uitgebreid

Indien u één of meer leidinggevende topfunctionarissen in dienstbetrekking heeft die ook bij een andere WNT-instelling een dienstbetrekking heeft als leidinggevende topfunctionaris, dan krijgt u te maken met de anticumulatieregeling van de WNT. Deze regeling, van kracht vanaf 2018, maximeert de totale bezoldiging uit meerdere dienstbetrekkingen bij meerdere WNT-instellingen, indien en voor zover zo'n dienstbetrekking is aangegaan of verlengd op of na 1 januari 2018.

Als deze situatie van toepassing is, dan dient in de WNT-verantwoording apart een aantal gegevens hierover te worden vermeld. Dit deel van de verantwoording is met ingang van 2020 uitgebreid. Raadpleeg voor een volledig overzicht van de op te nemen gegevens, inclusief invulinstructie, het Verantwoordingsmodel WNT 2020, tabel 1f, te vinden op www.topinkomens.nl.

Voor zover wij begrepen hebben is dit voor 2020 niet van toepassing bij de gemeente Groningen. Voor de volledigheid wijzen wij u erop dat deze gegevens uitvraag met betrekking tot de anticumulatieregeling géén onderdeel is van onze controlewerkzaamheden.

Notitie Hoofdpijnen van het BBV

In de eerste helft van 2020 heeft de commissie BBV de geactualiseerde notitie "Besluit Begroting en Verantwoording op hoofdpijnen verklaard, externe verslaggeving voor decentrale overheden" vastgesteld. De oude notitie "Raamwerk baten en lasten" uit 2016 is per dezelfde datum vervallen, die notitie was de opvolger van de originele notitie " 'Uitgangspunten gemodificeerd stelsel van baten en lasten provincies en gemeenten'" uit 2004.

Het doel van de notitie is het bevorderen van een eenduidige interpretatie en toepassing van de begroting en jaarstukken van gemeenten door het uitwerken van uitgangspunten en principes welke belangrijk zijn bij het opstellen en inrichten van deze stukken en waarom. Daarbij beperkt het document zich tot de financiële informatie. Centraal daarbij staan de principes die ten grondslag liggen aan het begrotingsstelsel dat voor gemeenten is voorgeschreven in het BBV. Ook zijn de gepubliceerde vragen uit de vraag en antwoord rubriek in de notitie verwerkt. Er zijn geen nieuwe stellige uitspraken of aanbevelingen in de notitie opgenomen.

De notitie bevat een nieuw hoofdstuk voor de leden van de gemeenteraad, provinciale staten en algemeen besturen.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend**
- Sociaal domein
- Fysiek domein
- Fysiek domein
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Vooruitkijkend

Samen met u toewerken naar een efficiënte jaareindecontrole

In deze paragraaf kijken we vooruit naar de jaareindecontrole van uw jaarrekening over 2020, naar de aandachtspunten in het [sociaal domein](#) en het [fysieke domein](#).

Daarnaast evalueren we onze [jaarplanning](#) voor een zo soepel en efficiënt mogelijk proces.

Sociaal domein heeft aandachtspunten in de controle

In de processen rondom het sociaal domein wordt vooruitgang geboekt. Dit blijkt onder andere uit het feit dat het eerste concept van het plan van aanpak voor de jaarrekeningcontrole 2020 reeds is opgesteld en met ons is besproken. Hierbij worden de volgende positieve punten geconstateerd:

- Het plan van aanpak is ten opzichte van voorgaande jaren eerder beschikbaar, waardoor u ook eerder aan de slag kunt met dit plan!
- De eerste lijn is zich meer bewust van haar verantwoordelijkheden in het jaarrekeningproces en pakt deze steeds meer.
- De gemeente neemt meer initiatief in het verantwoordingsproces, bijvoorbeeld door de afhankelijkheid van derden voor de Pgb's te verminderen en contact te zoeken met andere gemeenten voor hun leerervaringen. De organisatie is gestart met het plan van aanpak om de prestatielevering van de Pgb's zelfstandig uit te voeren.

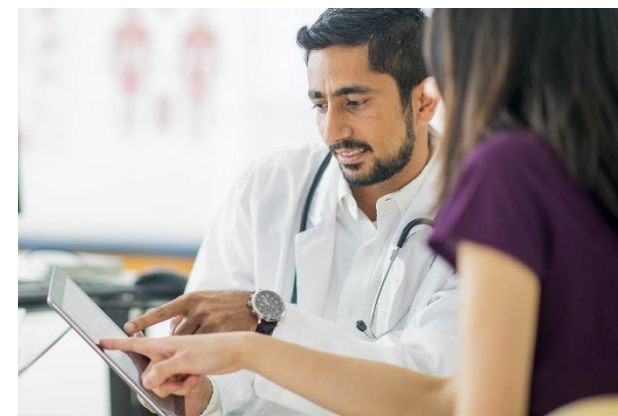
Tegelijkertijd is er ruimte voor verbetering, namelijk ten aanzien van de volgende punten:

- De details van de controlewerkzaamheden moeten nog nader worden uitgewerkt, bijvoorbeeld de prestatielevering van de Pgb's. Op het moment dat de details nader zijn uitgewerkt, kunnen wij in een vroegtijdig stadium meekijken en kan indien noodzakelijk nog worden bijgestuurd. Dit ter voorkoming van verrassingen en fouten en/of onzekerheden tijdens de jaarrekeningcontrole (wat voorgaande jaren nog wel het geval was);
- Bij nieuwe ontwikkelingen in het sociaal domein, bijvoorbeeld decentralisatie van beschermd wonen kan het eigenaarschap worden vergroot. Wij adviseren u dan ook, als onderdeel van de volgende fase in de visie of control, eerst zelf een standpunt in te nemen en/of een position paper op te stellen.
- Wij vragen aandacht voor het duidelijk inrichten van de taken en verantwoordelijkheden in de 3 lijnen. Wij zien nu bijvoorbeeld dat er af en toe vermenging optreedt, waarbij team auditing bijvoorbeeld een belangrijke rol heeft bij de uitwerking van belangrijke vraagstukken, terwijl zij juist een toetsende rol zouden moeten hebben

Prestatielevering bij de zorginstellingen in relatie tot Covid-19

Bepaalde takken van zorg (zoals hulp bij huishouden), zijn maandenlang dicht geweest. Ook zijn gevallen bekend waarbij zorgleveranciers niet welkom waren vanwege het risico van verspreidingsgevaar. In deze gevallen is zorg (deels) niet geleverd, maar wél doorbetaald. De [VNG](#) heeft een notitie uitgebracht met oplossingsrichtingen hoe onrechtmatigheden te voorkomen. De organisatie heeft contact met de zorgaanbieders over de gefactureerde bedragen versus de geleverde productie, alsmede de wijze waarop aan het einde van het boekjaar wordt afgerekend. Wij adviseren u deze afspraken tijdig te formaliseren en eveneens schriftelijk vast te leggen. Hierbij is het belangrijk dat gemaakte keuzes, besluitvorming en autorisatie goed te volgen zijn, zodat dit bij de jaarrekeningcontrole ook controleerbaar is.

Het is daarnaast landelijk nog onzeker wat de gevolgen van bovenstaande is voor de doorlooptijd van de productieverantwoordingen bij zorginstellingen. Op dit moment lijkt het erop dat de gebruikelijke termijnen gehanteerd gaan worden. Wel hebben wij u reeds geadviseerd om voor de jaarrekeningcontrole ook een tweede scenario uit te werken qua jaarrekeningplanning en bestuurlijke behandeling.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Sociaal domein
- Fysiek domein
- Fysiek domein
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Uw grondbedrijf is volop in ontwikkeling

Het grondbedrijf van de gemeente Groningen bevindt zich in een traject van doorontwikkeling en in dat kader zien wij een aantal positieve ontwikkelingen:

Proces herzieningen wordt gekoppeld aan uw begroting en dit leidt tot verbeterde inzichten

Met ingang van de jaarrekeningcontrole 2020 zal het proces van herzieningen worden gekoppeld aan het begrotingsproces waarbij de vastgestelde grondexploitaties medio november worden geactualiseerd. Daarbij zal voor het opstellen van de jaarrekening een update worden uitgevoerd. Met deze ontwikkeling wordt een verdere positieve impuls gegeven aan het planning en controlproces van de grondexploitaties. Er vindt twee maal per jaar een informatievoorziening plaats over de grondexploitaties richting de raad. Hiermee ontstaat een verbeterd actueel inzicht in de grondexploitaties. De momenten sluiten hiermee ook aan op het gemeentebrede planning en control proces (jaarrekening en begroting).

Wij vragen in het proces van actualiseren extra aandacht voor de onderbouwing van de schattingen en uitgangspunten van de grondexploitaties. Dit mede in het kader van de gewijzigde controlestandaard inzake [schattingen](#).

Vanaf 2021 maakt u gebruik van een meerjarenperspectief

Met ingang van de begroting 2021 is er voor het eerst een meerjarenperspectief opgesteld, waardoor een complete doorkijk wordt gegeven van de beheersbaarheid en de financiële gevolgen van de projecten binnen het grondbedrijf. De gemeente is daarbij van plan om meer risicoanalyses en scenario's uit te voeren over de huidige en toekomstige grondexploitaties, dit als basis voor de bepaling van het benodigde weerstandsvermogen. In de begroting 2021 is hier ook informatie over opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen.

We hebben positieve ervaringen met gemeenten waarbij een meerjarenperspectief wordt toegepast. Voor alle verdedigingslijnes inclusief PwC als vierde lijn geeft dit gebundeld in één document tijdig inzicht in alle risico's en aandachtspunten voor (bij)sturing en de controle. We hebben met het grondbedrijf afgesproken om ter voorbereiding op 2021 mee te denken hoe alle lijnen hiervan optimaal gebruik kunnen maken.

Samenwerking three-line of defence en PwC verder stroomlijnen

In het jaarrekeningproces 2019, maar ook in de planning voor het jaar 2020 zien wij dat het stroomlijnen van het proces van belang is. In het proces hebben zowel de 1e, 2^e en 3^e lijn een rol (en daarna wij als accountant). Om alle lijnen de rol goed in te kunnen laten vullen en daarbij ook tijdig tot een afronding te komen van het jaarrekeningproces is het belangrijk om het projectmanagement verder te optimaliseren. Hiermee wordt gewaarborgd dat het primaire proces voldoende tijd heeft om goede grondexploitaties en onderbouwingen op te stellen, maar wordt ook de mogelijkheid aan de 2^e en 3^e lijn geboden om voldoende toets –en controlewerkzaamheden uit te voeren.

Een adequate jaarplanning met heldere afspraken en verantwoordelijkheden voor alle drie lijnen is van essentieel belang. Inmiddels is er overeenstemming over de jaarplanning van het grondbedrijf, de controles van Team Auditing en de controle door PwC. De totstandkoming van deze planning kan voor volgend jaar meer gestroomlijnd worden en eerder definitief gemaakt worden, waardoor ook tussentijdse (detail)controles eerder kunnen worden uitgevoerd. Controles door de eerste en tweede lijn (collegiale toetsing) kunnen nog meer zichtbaar gemaakt worden en waarde toevoegen. Met het gezamenlijke doel van het verder ontwikkelen van het grondbedrijf voor ogen, kunnen tekortkomingen tijdig gesignaleerd worden.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
  - Sociaal domein
  - Fysiek domein
  - Fysiek domein**
- Integrale jaarplanning
- Bijlagen

Uw grondbedrijf is volop in ontwikkeling

Gebiedsontwikkelingen

Ook is Stadsontwikkeling druk bezig met de aanstaande gebiedsontwikkelingen, zoals Suikerzijde, Stadshavens en het Stationsgebied. Met name bij Suikerzijde is het vraagstuk rondom de inrichting van de governance van groot belang. Dit najaar, dan wel voorjaar 2021 zal naar verwachting een voorstel over de uitvoering worden voorgelegd ter vaststelling. Hierbij dient nog een keuze te worden gemaakt tussen het zelf uitvoeren en het onderbrengen in een verbonden partij. Hieraan zitten duidelijke voor –en nadelen qua governance, de invloed die nog uitgeoefend kan worden, de financiële verwerking, risicomanagement en juridische afspraken die gemaakt moeten worden. Wij adviseren om de voor –en nadelen duidelijk weer te geven in de voorstellen. Dit om een goede en weloverwogen besluitvorming te waarborgen.

Inleiding

Kernboodschappen

Controlekader

Ontwikkelingen

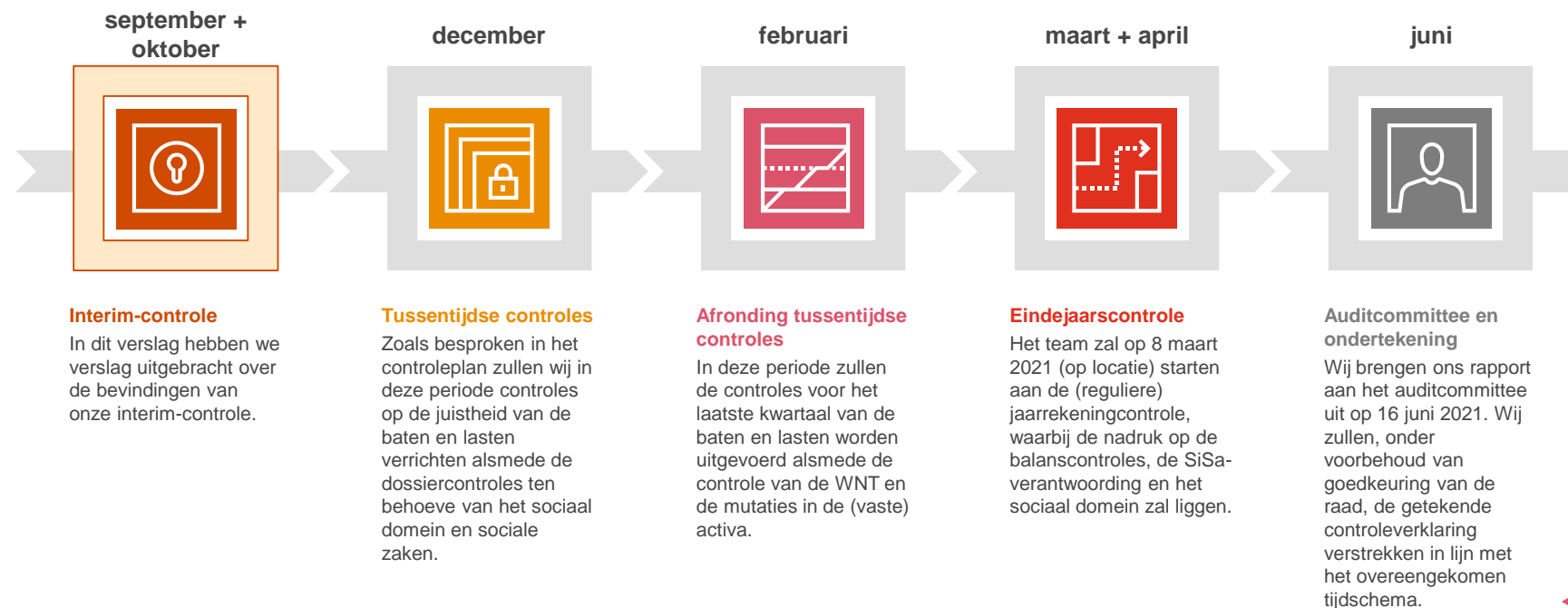
Vooruitkijkend

Integrale jaarplanning

Bijlagen

Tijdlijn tot afronding

De afgelopen periode hebben verschillende besprekingen omtrent de planning van de controle plaatsgevonden. De nauwe samenwerking met uw ambtelijke organisatie heeft tot een centraal tijdspad voor de jaarrekeningcontrole inclusief de grondexploitaties en het sociaal domein geleid. Momenteel worden de laatste details uitgewerkt, zodat op korte termijn deze integrale planning kan worden geformaliseerd. In onderstaande tijdlijn presenteren we de resterende belangrijke fasen van onze controle, waaronder de afgesproken data voor informatieverstrekking en deadlines voor afronding van onze werkzaamheden.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

Bijlagen

In onderstaand totaaloverzicht hebben wij opgenomen welke bevindingen in het kader van de interne beheersing in voorgaande jaren zijn gecommuniceerd en wat de status is van deze bevindingen.

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-1	Inkopen en betalingen	<p>Er bestaat een verplichtingenadministratie waarin de inkooporders en reeds gedane inkopen worden geregistreerd. Deze wordt alleen niet volledig gebruikt. Dit komt het voorspellende vermogen van uw gemeente niet ten goede, daarnaast bestaat het risico op nagekomen kosten.</p> <p>Opvolging per jaareinde: uitvoeren van een analyse op eventuele nagekomen facturen en daarmee de volledigheid van de verplichtingen aan te tonen.</p>	Onderhanden	Laag	Met maandelijkse rapportages maken we de organisatie bewust van het belang van het vastleggen van orders en daarmee verplichtingen. Daarnaast maakt dit aspect onderdeel uit van de vereenvoudiging van de administratie en processen waar we in 2021 mee starten. Bij het opstellen van de jaarrekening 2020 zullen we aanvullende werkzaamheden op nagekomen facturen uitvoeren.
ML-2019-2	Inkopen en betalingen	<p>Daar waar geen orders zijn vastgelegd wordt niet door het systeem afgedwongen dat er een verplicht document in de administratie wordt toegevoegd om de prestatielevering vast te stellen. Inhoudelijke toetsing blijft noodzakelijk. Middels controlewerkzaamheden door team auditing alsmede het creëren van bewustzijn in de organisatie wordt het risico gemitigeerd.</p> <p>Opvolging per jaareinde: uitvoeren van interne controlewerkzaamheden op de prestatielevering.</p>	Ongewijzigd met bewuste keuze en vervangbare controles worden uitgevoerd.	Laag	We kiezen momenteel bewust voor vervangende controles. Tegelijkertijd maken we de organisatie, als onderdeel van de lopende processen, doorlopend bewust van de noodzaak van het vastleggen van de prestatieverklaring.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-3	Aanbestedingen	<p>Geen zichtbare vastlegging van de periodieke controles op gedefinieerde inkoop categorieën waarbij wordt vastgesteld of bestedingen op de juiste wijze aanbesteed zijn.</p> <p>Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van een gegevensgerichte controle ten aanzien van de rechtmatigheid van de aanbestedingen.</i></p>	Onderhanden in de vorm van Contract Management Module. Er wordt meer gewerkt met startdocumenten, daarnaast worden data-analyses uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in onderliggende inkoopstromen en contracten. Het meer documenteren van uitgevoerde controles is nog een aandachtspunt.	Middel	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
ML-2019-4	Salarissen incl. Iederz	<p>Bij de salarismutaties (rechtstreeks via de salarisadministratie) is geen sprake van een onafhankelijke toetsing en functiescheiding, waardoor een risico op foutieve administratieve verwerking bestaat.</p> <p>Opvolging per jaareinde: <i>Beoordelen van omvang salarismutaties buiten Youforce om en afhankelijk daarvan uitvoeren van een interne controle op de mutaties.</i></p>	Onderhanden. Het aantal mutaties buiten het systeem Youforce is afgenomen en hierbij wordt een controle op mutatielijsten uitgevoerd. Echter controles worden nog niet afgedwongen. Wij adviseren om zoveel mogelijk af te dwingen dat mutaties via Youforce verlopen.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
ML-2019-5	IT	<p>Het waarborgen van de volledigheid van de registratie van wijzigingen in DaFinci</p> <p>Opvolging per jaareinde: <i>Geen.</i></p>	Opgevolgd	N.v.t.	Wij onderschrijven dat de bevinding is opgevolgd.
ML-2019-6	IT	<p>Medewerkers van Gemeente Groningen delen wachtwoorden onderling.</p> <p>Opvolging per jaareinde: <i>Geen.</i></p>	Opgevolgd. Er is flink geïnvesteerd in bewustzijn in de organisatie. Hierdoor is het risico afgenomen.	N.v.t.	Wij onderschrijven dat de bevinding is opgevolgd.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-7	IT	Bevindingen in het doorstroom- en uitdienstproces: <ul style="list-style-type: none"> • Op het standaardformulier voor doorstromers wordt niet gevraagd om 'overbodige' rechten op te nemen, zodat deze kunnen worden verwijderd. • Uitdienstmeldingen worden niet altijd tijdig gemeld aan de betreffende functioneel applicatiebeheerders. <p>Opvolging per jaareinde: <i>Geen directe aanvullende acties noodzakelijk voor de jaarrekeningcontrole 2020</i></p>	Ongewijzigd.	Middel	Deze bevinding wordt binnen het programma uitbesteding ICT het belangrijkste securityproject opgepakt. Deze uitbesteding loopt echter nog.
ML-2019-8	Huuropbrengsten	Voor de huuropbrengsten zijn de volgende tekortkomingen geconstateerd: <ul style="list-style-type: none"> • Het ontbreken van een centrale vastgoedadministratie; • Een onvolledige centrale huuradministratie; en • Geen zichtbare beheersmaatregelen ter waarborging van de juistheid van de tarieven inclusief de indexaties. Uw organisatie is druk bezig deze bevindingen op te volgen en dit zichtbaar te maken. <p>Opvolging per jaareinde: <i>Het aantonen van de juistheid en volledigheid van de huuropbrengsten voor de jaarrekeningcontrole.</i></p>	Onderhanden. Klik hier voor de details.	Hoog	In de statustabel is te zien dat het totaal aan beheersmaatregelen is verbeterd t.o.v. 2019. Een proces dat de wijzigingen en volledigheid blijft waarborgen is nu niet aanwezig. Dit zit versnipperd in andere controlemomenten. In 2021 gaan we verder met het stroomlijnen van de procedures waarbij we aandacht besteden aan de opzet van de IST- en de SOLL-posities in de verhuuradministratie. Het andere aandachtspunt, de functiescheiding wordt hier ook in meegenomen. We betrekken hierbij de 2de en 3de lijns controle. Voor de jaarrekening en tussentijdse controles zijn afspraken met team Auditing gemaakt.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-9 en 10	Omgevingsvergunning en	<p>Voor de omgevingsvergunningen zijn de volgende tekortkomingen geconstateerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onvoldoende controle op de onafhankelijkheid van de bouwaccountmanagers. Wel is een balanspost ingeschat per het derde kwartaal 2020; • Onvoldoende systeemtechnische controles op de tarieven (en op functiescheiding in IT-systeem kan niet worden gesteund). Wel zijn gegevensgericht tarieven gecontroleerd aan de hand van ondertekende lijsten; en • Geen zichtbare vastlegging van de halfjaarlijkse steekproef waarbij de teamleider VTH de juistheid van de tarieven vaststelt. Tot en met augustus 2020 zijn nog geen steekproeven uitgevoerd op de vastgestelde leges. • De toets van de bouwkosten wordt onvoldoende geregistreerd, waardoor controle achteraf wordt bemoeilijkt. Er is sprake van een nieuw format voor het vastleggen van de bouwkostentoets (referenties moeten nog geformaliseerd worden). <p>Opvolging per jaareinde: <i>Het uitvoeren van interne controles op de juistheid, volledigheid en rechtmatigheid van de opbrengsten. Tevens het bepalen van het effect van de achterstanden op de financiële positie in de jaarrekening (vorderingen/schulden)</i></p>	Onderhanden. Klik hier voor de details.	Hoog	<p>Wij herkennen en erkennen de geschetste situatie en zetten ons er vol voor in om de tekortkomingen weg te werken. Om de kwetsbaarheid in bemensing te verkleinen zijn we aan het werven voor vaste formatie. Structurele invulling is helaas nog niet gerealiseerd. 2^e bullet: Team Auditing heeft reeds vastgesteld dat de Gemeente een vervangende controle heeft geïmplementeerd (2e applicatiebeheerder controleert 1e invoerende beheerder en legt dit vast). Daarmee bevinding opgelost. 3^e bullet: De halfjaarlijkse steekproef zoals benoemd wordt nog voor jaareinde uitgevoerd en vastgelegd. 4^e bullet: We herkennen de bevinding. We monitoren het gebruik van het format voor het vastleggen van de bouwkostentoets.</p>
ML-2019-11	Stadsbeheer	<p>Accountmanagers binnen de directie Stadsbeheer hebben ruimte om passende tarieven en kortingen voor commerciële afvalverwerking af te spreken met opdrachtgevers die niet in lijn liggen met de bandbreedte. Daarnaast worden de gemaakte afspraken niet volledig geformaliseerd (schriftelijk) in overeenkomsten.</p> <p>Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren interne controle op de juistheid van gehanteerde tarieven in 2020.</i></p>	Onderhanden. Er is een tarievenlijst vastgesteld. Er moet nog worden vastgesteld in hoeverre de tarievenlijst in de praktijk wordt toegepast.	Middel	<p>Er is dit jaar gewerkt aan het proces rondom de totstandkoming en vaststelling van de tarievenlijst. De verwachting is dat dit eind dit jaar is afgerond.</p>

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-12	Stadsbeheer	Bij de periodieke controle op de wijzigingen in de contracten van commerciële afvalinzameling bestaat geen functiescheiding; de uitvoer en controle is bij dezelfde medewerker belegd. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van een interne controle op de juistheid van de aangegane contracten in relatie tot de verantwoorde opbrengsten.</i>	Ongewijzigd.	Middel	Status onderhanden . Binnen de zakelijke dienstverlening wordt een reorganisatie doorgevoerd. Daarin wordt de functiescheiding meegenomen.
ML-2019-13	Stadsbeheer	Er bestaat onvoldoende zichtbare controle ten aanzien van de nog te factureren ritten commerciële afvalinzameling in Clear. Hierdoor bestaat een risico ten aanzien van de volledigheid van de opbrengsten. Opvolging per jaareinde: <i>Het uitvoeren van interne controles op de volledigheid van de opbrengsten.</i>	Onderhanden. De organisatie werkt momenteel aan een dashboard moet voorzien in de benodigde informatie voor controle en monitoring.	Middel	Dit project heeft afgelopen maanden gedraaid en er is een tijdelijk dashboard ingericht om dit te monitoren. Deze maand is de eerste keer dat het draait. Dus even resultaten afwachten. Verwachting: Eind dit jaar afgerond.
ML-2019-14	Inkomende subsidies	Er bestaat geen centraal overzicht ten aanzien van de inkomende subsidies. Hierdoor bestaat een risico ten aanzien van de volledigheid/toerekening aan het juiste boekjaar van de verantwoorde inkomende subsidies. Opvolging per jaareinde: <i>Wij adviseren u per jaareinde een gegevensgerichte voortgezette controle ten aanzien van de inkomende subsidies uit te voeren.</i>	Ongewijzigd met bewuste keuze en vervangbare controles worden uitgevoerd.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op de status
ML-2019-15	Jeugd en Wmo	De eerste lijn verricht geen zelfstandige zichtbare controle op de indicatieve adviezen voor toekenning zorg vanuit Stichting WIJ. Dit wordt achteraf middels dossiercontroles gecontroleerd. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van dossiercontroles voor de jaarrekeningcontrole.</i>	Onderhanden. De gemeente is voornemens de controles in de verschillende lijnen te uniformeren.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
ML-2019-16	Jeugd en Wmo	Door de backoffice van gemeente Groningen worden de door Stichting WIJ behandelde zorgaanvragen handmatig verwerkt in Suite4 (bestelling uit het WIZ portaal). Op deze invoer vindt (in de eerste lijn) geen zichtbare controle plaats. Dit wordt achteraf als onderdeel van de dossiercontroles gecontroleerd. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van dossiercontroles voor de jaarrekeningcontrole.</i>	Onderhanden. De gemeente is voornemens de controles in de verschillende lijnen te uniformeren.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
ML-2019-17	Verstreckte subsidies	Bij toekenningen van subsidies wordt niet gedocumenteerd op basis waarvan de aanvraag terecht tot een toekenning leidt. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van interne controles op de verstreckte subsidies.</i>	Op basis van de besprekingen lijkt de tekortkoming te zijn opgelost. Dit moet echter nog worden aangetoond bij onze werkzaamheden dit najaar.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op status
ACV-2019-1	Inkopen en betalingen	<p>Het muteren en controleren van crediteurenstamgegevens is onvoldoende systeemtechnisch geborgd in de financiële administratie. Er bestaat geen workflow die waarborgt dat ingevoerde gegevens consequent worden gecontroleerd. Er is evenmin een gedegen logging (enkel de laatste wijziging) van de doorgevoerde wijzigingen.</p> <p>Opvolging per jaareinde: Uitvoeren van detailcontroles waarbij wordt vastgesteld dat de betalingen aan de juiste begunstigde hebben plaatsgevonden.</p>	Onderhanden. Klik hier voor de details.	Hoog.	We onderschrijven de wens om dit in het systeem te borgen en doen daar momenteel onderzoek naar, maar het blijkt nog niet een heel eenvoudige aanpassing te zijn. In het huidige proces zijn overigens diverse beheersmaatregelen ingebouwd. Uit de interne controles zijn geen bijzonderheden gebleken en zijn de aanvullende beheersmaatregelen afdoende om dit risico af te dekken.
ACV-2019-2	IT	<p>Op basis van interview hebben we vastgesteld dat de samenwerking met Fujitsu verbeterd kan worden. Met name het niet tijdig nakomen van gemaakte afspraken door Fujitsu is een aandachtspunt. Daarnaast hebben we begrepen dat niet in alle gevallen voldoende duidelijk is hoe taken en verantwoordelijkheden in de nieuwe situatie zijn belegd.</p>	Onderhanden. Klik hier voor de details.	Hoog	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig-2019-1	Sociale zaken	<p>Er bestaat (in de eerste lijn) geen structurele en zichtbare controle op bestaande uitkeringen, waarbij wordt vastgesteld of een uitkeringsontvanger nog steeds recht heeft op een (volledige) bijstandsuitkering. Dit wordt achteraf als onderdeel van de dossiercontroles gecontroleerd.</p> <p>Opvolging per jaareinde: Uitvoeren van dossiercontroles voor de jaarrekeningcontrole.</p>	Ongewijzigd met bewuste keuze en vervangbare controles worden uitgevoerd.	Laag	Het is een bewuste keuze dat bestaande uitkeringen niet gedurende het jaar gecontroleerd worden. Wel worden signalen van het Inlichtingenbureau direct gecontroleerd.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op status
Overig 2019-2	Inkomende subsidies	Geen zichtbare interne beheersingsmaatregelen in de eerste lijn rondom de toerekening van subsidiebatan aan het juiste boekjaar. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden rondom volledigheid en toerekening van subsidiebatan aan het juiste jaar</i>	Ongewijzigd met bewuste keuze en vervangbare controles worden uitgevoerd.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig 2019-3	Governance verbonden partij Meerstad	Het is belangrijk om in de governance rondom Meerstad te zorgen voor een zuivere scheiding in rollen. Overigens speelt dit ook voor toekomstige gebiedsontwikkelingen zoals Suikerzijde. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren analyse in hoeverre aanvullende verslaggevingsrisico's bestaan inzake Meerstad en eventuele nieuwe ontwikkelingen (met besluitvorming 2020/begin 2021)</i>	Ongewijzigd. Binnen de gemeente bestaat hiervoor bewustzijn, maar heeft nog niet tot concrete acties geleid.	Middel	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig 2019-4	Verwerken handmatige boekingen	Geen zichtbare formele autorisatie en controle bij handmatige financiële boekingen in DaFinci. Dit wordt niet door het systeem afgedwongen. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van detailcontroles en analyses achteraf omtrent handmatige boekingen.</i>	Ongewijzigd.	Middel	We maken momenteel bewust de keuze om hier specifiek vervangende controles op in te zetten. We gaan wel onderzoeken of we o.b.v. risicoanalyse bepaalde boekingen nog strikter vooraf gaan controleren en fiatteren.
Overig 2019-5	Grondexploitatie	Inrichting structurele beheersing grondexploitatie: <ul style="list-style-type: none"> • De tweede lijnscontroles vinden niet altijd zichtbaar plaats • De derde lijnscontroles zijn sinds 2018 opgezet, maar er vindt veelal reparatie uit eerdere lijnen plaats en de 3e lijn is nog niet volledig ingericht, annex bevat geen structurele borging van de interne beheersing. • De integrale sturing op projecten, waaronder faciliterend grondbedrijf, kan nog worden verbeterd. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van detailcontroles (boekwaarde en herzieningen) per jaareinde.</i>	Onderhanden. Klik hier voor de details.	Hoog	Deze beheersing is er wel, maar kan meer zichtbaar worden gemaakt. Het gaat hier dan vooral om de uitwerking van de visie op control waarbij explicieter gemaakt kan worden hoe de verschillende lijnen acteren en met elkaar samenwerken.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op status
Overig 2019-6	Belastingen en heffingen (OZB/Afval/Riool)	Geen zichtbare vastlegging van de uitgevoerde controles ter waarborging van de juistheid en volledigheid van de belastingopbrengsten en debiteuren. Een ander aandachtspunt betreft de praktische scheiding tussen de gemeente Groningen en het NBK. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van zichtbare aansluiting met verkregen verantwoording NBK, analyse van uitkomsten accountantscontrole en analyse debiteuren</i>	Onderhanden. Het proces wordt momenteel herzien.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig 2019-7	Parkeren	Ten aanzien van de opbrengsten uit parkeergarages, straatparkeren en belparkeren geldt dat de medewerkers van het parkeerbedrijf veel controles uitvoeren, maar deze niet zichtbaar vastleggen. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van detailcontroles om juistheid en volledigheid aan te tonen</i>	Onderhanden. In de eerste lijn zijn controles ten aanzien van de tarieven ingevoerd.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig 2019-8	Overhead	De verdeling van salariskosten naar directe kosten en overhead verdient de aandacht door overgang naar HR21 functie omschrijvingen. Invoering HR21 leidt tot algemene functiebenamingen die niet direct iets zeggen over de inhoud van de functie en werkzaamheden die hierbij horen. Opvolging per jaareinde: <i>Specifieke analyse op toerekening van personeelskosten. Bevinding lijkt opgevolgd, zie ook managementreactie. Wij zullen dit per jaareinde vaststellen.</i>	Opgevolgd.	Laag	Er wordt door HR een transponeringstabel bijgehouden waarbij oude functiebenaming en HR21 functiebenaming + roepnaam (is vaak oude functiebenaming) is vastgelegd. Deze roepnaam wordt ook vastgelegd in Youforce en zegt daarmee meer over de inhoud van de functie. Daarmee is de bevinding opgelost.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controlekader
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Integrale jaarplanning

Bijlagen

ID	Proces	Bevinding	Status	Prioriteit	Managementreactie op status
Overig -2019- 9	Materiële vaste activa / grondexploitatie	Ten aanzien van de afgrenzing van omvangrijke investeringsprojecten van de materiële vaste activa en de grondexploitaties is het van belang dat door de gemeente preventieve maatregelen worden geïmplementeerd waarbij bewustwording wordt gecreëerd bij betrokken personen in het proces om voorafgaand aan een omvangrijk investeringsproject goed na te denken over de wijze waarop achteraf verantwoord dient te worden. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van gegevensgerichte controles omtrent juiste verwerking van gemeentelijke projecten</i>	Onderhanden.	Laag	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig -2019- 10	Materiële vaste activa	Het startmoment voor de afschrijvingskosten worden niet door het systeem afgedwongen. De gemeente moet hiervoor een handmatige actie ondernemen, waardoor een risico bestaat dat niet tijdig met afschrijven wordt gestart. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van detailcontroles achteraf omtrent juiste verwerking van afschrijvingen.</i>	Opgelost. De gemeente heeft hiervoor een periodieke controle (achteraf) ingericht.	-Nvt	Wij verwijzen hiervoor naar de status en de opvolging per jaareinde.
Overig -2019- 11	Materiële vaste activa	De gemeente verricht geen formele en zichtbare activa inventarisatie uit om het bestaan en eigendom van de activa vast te stellen. Opvolging per jaareinde: <i>Uitvoeren van analyse op het bestaan van de activa voor de start van de jaarrekeningcontrole (bijv. middels het screenen van de activastaat en gericht uitvoeren van controles)</i>	Onderhanden.	Laag	We voeren de gevraagde analyse uit.

